

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de 'Leeswijzer profielen Natura 2000 versie 2015', waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Instandhoudingsdoelstellingen in aanwijzingsbesluiten omvatten oppervlakte en kwaliteit. In het geval van leefgebied van soorten wordt daarmee bedoeld wat in dit profiel is opgenomen in paragraaf 3 (definitie leefgebied van de soort).

Otter (*Lutra lutra*) (H1355)

1. Status

Habitatrichtlijn Bijlage II & IV (inwerkingtreding 2015).

2. Kenschets

2.1 Beschrijving

De [otter](#) is een marterachtige oeverbewoner die is aangepast aan voedselzoeken in het water, maar die zich ook op het land goed kan voortbewegen. Otters hebben een dichtbehaarde vacht die op de rug en de zijkanten donkerbruin is en op de buik vaak wat lichter van kleur. Rond de lippen en op de kin hebben ze een individueel verschillend lichtgekleurd vlekkenpatroon. De otter heeft een gestroomlijnd, lang lichaam met een krachtige, spits toelopende ronde staart en korte, sterke poten met zwemvliezen tussen de tenen. Zijn ogen, neusgaten en oren liggen in één lijn bovenop de kop, zodat deze bij het zwemmen boven het water uitsteken. De soort heeft een sterk ontwikkelde neus (1000x sterker dan de mens), zeer gevoelige snorharen en stevige wenkbrauwen die, vooral in troebel water, dienst doen als voelsprietten. Otters zijn 's nachts actief, schuw en solitair. De jachtafstand per nacht bedraagt 2 tot 10 km. Trekkende dieren kunnen tientallen kilometers afleggen.

Foto: Richard Witte (Bureau Endemica)

Binnen de huidige Nederlandse populatie is het volwassen mannetje groter (gemiddeld 119 cm / 12 kg) dan het vrouwtje (gemiddeld 107 cm / 7 kg). Otters worden gemiddeld 12 tot 15 jaar oud. De maximumleeftijd is 22 jaar, maar in de huidige praktijk worden veel otters niet ouder dan 4 jaar doordat ze een niet-natuurlijke dood sterven in het verkeer of in een visfuij. Natuurlijke sterfte vindt plaats door strenge winters en hoogwaterstanden. De soort heeft weinig natuurlijke vijanden. Otters zijn na het eerste jaar geslachtsrijp. Het aantal jongen in een worp is meestal 2 of 3 en maximaal 5. Tussen de opeenvolgende worpen zitten 10 tot 12 maanden. Jongen worden het hele jaar door geworpen, met een lichte piek in de nazomer.

2.2 Relatief belang binnen Europa

De Euraziatische otter heeft in Europa een groot verspreidingsgebied dat zich uitstrekt van Ierland en Portugal in het westen tot Rusland in het oosten en van boven de poolcirkel in Scandinavië tot de Middellandse Zee. In Nederland is het dier in de jaren tachtig van de vorige eeuw uitgestorven en in 2002 geherintroduceerd. Het relatief belang van de Nederlandse populatie binnen de Europese Unie is aanzienlijk (< 0,5%).

3. Definitie van het leefgebied

3.1 Herkenning leefgebied

Het leefgebied van de otter bevindt zich in het Laagveenlandschap (natuurdoeltypen 3.14; 3.15; 3.17; 3.18; 3.19; 3.24; 3.25; 3.27; 3.28; 3.31; 3.32; 3.38; 3.41; 3.55; 3.57; 3.62; 3.66), het Rivierenlandschap (natuurdoeltypen 3.3; 3.4; 3.5; 3.6; 3.7; 3.8; 3.9; 3.10; 3.14; 3.15; 3.16; 3.17; 3.19; 3.24; 3.25; 3.31; 3.32; 3.37; 3.39; 3.49; 3.53; 3.55; 3.61; 3.66), het Beekdallandschap (natuurdoeltypen 3.30; 3.32), het Zeekleilandschap (natuurdoeltypen 3.14; 3.15; 3.18; 3.19; 3.24; 3.25; 3.31; 3.32; 3.39; 3.41; 3.53; 3.55; 3.66), het Getijdenlandschap (natuurdoeltypen 3.11; 3.13) en het Heuvellandschap (natuurdoeltypen 3.37; 3.38; 3.39; 3.41; 3.49; 3.52; 3.53; 3.55; 3.57; 3.61; 3.62; 3.66).

3.2 Elementen leefgebied van belang voor de soort

- stromend water in de omgeving, dan wel meren met wakken bij strenge vorst
- visrijke wateren, met vooral jongere jaarklassen van baars, (blank)voorn en snoek
- water zonder verontreiniging
- aanwezigheid van dekking in de oeverzone voor vrouwtjes met jongen
- dagrustplaatsen in dichte vegetatie met riet, struweel en bos, zowel ondergronds als bovengronds (ook holen van andere soorten, beverburchten, wilgen en elzen)
- onderdoorgangen onder en afrasteringen langs (drukke) wegen in otterleefgebied

4. Instandhouding van de soort

4.1 Beschrijving leefgebied

Otters kunnen in allerlei (zoete) wateren leven. Brede wateren worden vooral door mannetjes bewoond en de aanwezigheid van geschikte dekking in de oeverzone is voor de vrouwtjes met opgroeiende jongen een kritische levensvoorwaarde. De grotere territoria van dominante mannetjes kunnen de territoria van meerdere wijfjes overlappen. De omvang is mede afhankelijk van de bereikbaarheid van voedsel door het jaar heen. In beek- en riviersystemen kunnen de territoria van dominante mannetjes tientallen kilometers oeverlengte bedragen en van de vrouwtjes de helft.

Overdag gebruiken otters verschillende rustplaatsen, mede doordat niet elke nacht het hele territorium wordt bezocht. Ligplaatsen in dichte vegetaties met riet, struweel en bos zijn daarbij favoriet. Otters worden ook wel aangetroffen in holen van andere dieren en in beverburchten. Otters zijn opportunistische viseters, die vooral de tragere en talrijk aanwezige soorten vissen bemachtigen. In ons land bestaat het menu voor een belangrijk deel uit de jongere jaarklassen van baars, (blank)voorn en snoek. Het visdieet wordt, afhankelijk van het seizoen, aangevuld met amfibieën, vogels, zoogdieren en grote ongewervelden zoals kreeftachtigen en waterkevers. De in het verleden herhaaldelijk genoemde voorkeur voor paling komt in ons land, nu het palingbestand sterk is gedecimeerd, niet meer tot uiting.

Regelmatig sterven otters in het verkeer of doordat ze verstrikt raken in visfuiken. Maatregelen om sterfte in het verkeer te voorkomen zijn het aanbrengen van rasters langs wegen op plaatsen waar otters de weg oversteken, gecombineerd met het aanbrengen van faunabuizen onder de weg door of loopprichels onder bruggen en in duikers. Om verdrinking in visfuiken te voorkomen, dienen stopgrids in de fuien aangebracht te worden. Daarnaast zijn veilige verbindingen tussen potentiële leefgebieden essentieel, met faunauittreedplaatsen in beschoeide oevers van kanalen.

Door verre dispersie (meer dan 100 km) van jonge dieren op zoek naar geschikt leefgebied ontstaan tijdelijke 'voorposten' buiten het actuele verspreidingsgebied, die bij succesvolle vestiging uit kunnen groeien tot een populatie.

4.2 Stikstofgevoeligheid

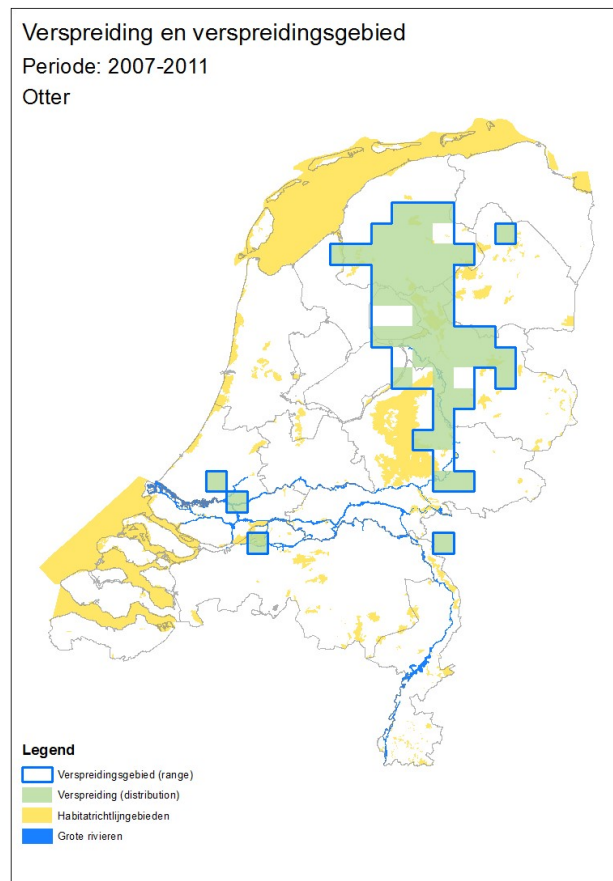
Het leefgebied van de otter is niet gevoelig voor stikstofdepositie, of de mogelijke verruiging die deze depositie teweeg brengt is geen probleem voor de soort.

4.3 Invloeden van buiten Nederland

Op termijn wordt, bij een uitbreidende populatie, genenuitwisseling met populaties in omliggende landen belangrijk. In Noord-Duitsland breidt de soort zich gestaag uit naar het westen. Zo ontstonden bij Doesburg en het Duitse Dülmen (Kreis Münster) kleine populaties met voorouders uit Nederland en Centraal-Europa. Een dier dat in 2012 nabij Asten (Noord-Brabant) werd gevonden, was waarschijnlijk van Duitse herkomst. Genenuitwisseling met populaties van over de grens heeft een positief effect op de Nederlandse populatie.

5. Huidig voorkomen

In 2013 was sprake van drie leefgebieden in Nederland. Het noordelijk leefgebied is min of meer aaneengesloten en strekt zich uit van de zuidoostelijke helft van Friesland tot in Groningen (Lauwersmeergebied), de Kop van Overijssel, een deel van de Noordoostpolder en het zuidwestelijk deel van Drenthe. Daarnaast is er een beperkt leefgebied bij Nijmegen en Doesburg, langs de Oude IJssel richting Doetinchem (met reproductie) en een leefgebied in oostelijk en zuidelijk Flevoland (nog geen reproductie). Door verre dispersie van jonge dieren ontstaan regelmatig tijdelijke voorposten, zoals in het Vechtplassengebied. Mogelijk ontstaan hierdoor op den duur nieuwe populaties. Ook de waarnemingen in Zuid-Holland betreffen vooralsnog losse individuen.

Verspreidingskaart otter 2007-2011

6. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

6.1 Trends en ontwikkelingen

Het voorkomen van otters in ons land werd tot 1942 vooral bepaald door vervolging, aangemoedigd door het uitloven van premies. In 1942 werd de jacht in een groot deel van Nederland gesloten. Desondanks ging de vervolging op veel plaatsen door, waardoor slechts sprake was van een gering herstel. In de jaren zestig verminderde de voortplanting als gevolg van sterke vervuiling van het oppervlaktewater, vooral met persistente gechloreerde koolwaterstoffen (Drins, DDT, PCB's, dioxines etc.). Voedsel en schuilmogelijkheden verminderden door normalisatie en kanalisatie van watergangen, beken en rivieren. Visfuiken werden vanaf toen gemaakt van sterke kunstvezels, waardoor otters niet meer konden ontsnappen. Ook nam sterfte door het verkeer sterk toe. Dit alles tezamen leidde tot het uitsterven van de toch al versnipperde populatie. In 1988 viel de laatste otter ten prooi aan het verkeer.

Nadat vanaf de jaren zeventig steeds meer maatregelen zijn getroffen ter verbetering van de waterkwaliteit, leek het in 2002 verantwoord om tot herintroductie van otters over te gaan. Tussen 2002 en 2008 zijn ruim 30 otters, afkomstig uit verschillende Oost-Europese landen, uitgezet in de

Kop van Overijssel en Zuidwest-Friesland. De meeste otters gedijden goed en in de winter van 2007/2008 leefden er weer dieren in de Rottige Meente, de Lindevallei, de Weerribben, de Wieden en de Oldematen. Het aantal plaatsen waar sporen van otters zijn aangetroffen, is sindsdien aanmerkelijk toegenomen. Eind 2009 leefden er minimaal 50 otters in Nederland en eind 2011 minimaal 60. Met de verbetering van de kwaliteit van het oppervlaktewater kunnen otters zich weer succesvol voortplanten. Sterfte door het wegverkeer en verdrinking in visfuiken zijn echter nog steeds actueel.

6.2 Beoordelingsaspecten

i. Natuurlijk verspreidingsgebied: zeer ongunstig

Het verspreidingsgebied van de otter neemt sinds de herintroductie toe, maar is nog niet groot genoeg voor een duurzame populatie.

ii. Populatie: zeer ongunstig

De populatiegrootte neemt toe, maar de populatie is nog niet groot genoeg om van voortbestaan op de lange duur gegarandeerd te zijn. Een specifieke bedreiging voor de otters in Nederland is inteelt als gevolg van het geringe aantal 'founders'. Aanvulling met genetisch niet-verwante dieren kan inteelt tegengaan. Bij meer contact met dieren uit de centrale Duitse populatie, zoals dat nu al langs de Oude IJssel heeft plaatsgevonden, kan in de toekomst dit probleem verminderen.

iii. Leefgebied: gunstig

De kwaliteit van het leefgebied van de otter is sterk verbeterd. Nadat eerst de waterkwaliteit is toegenomen, zijn ook de structuren verbeterd door bijvoorbeeld natuurvriendelijke oevers, robuuste verbindingzones, ecologische verbindingzones en natuurontwikkelingsprojecten. Daarnaast dragen ontsnipperingsmaatregelen bij aan de connectiviteit.

iv. Toekomstperspectief: zeer ongunstig

Voorlopig nemen de aantallen en verspreiding toe, maar er is nog geen sprake van een stabiele populatie. Afhankelijk van verdere structurele maatregelen, om verkeerssterfte en verdrinking in fuien te voorkomen en om potentiële leefgebieden onderling te verbinden, kan het met de populatie nog alle kanten op. Als genetische verbreding van de populatie uitblijft, al dan niet door natuurlijke aanvulling, kunnen de aantallen otters op termijn weer afnemen. Er is in de komende jaren dus nog geen zicht op een duurzame populatie.

Parameter	Toekomstige trend	Toekomstige status	Vooruitzichten
Verspreidingsgebied	toename	<< FRV	slecht
Populatie	toename	<< FRV	slecht
Leefgebied	toename	> "FRV"	goed

6.3 Landelijke instandhoudingsdoelstelling

Een landelijk instandhoudingsdoel is voor de otter nog niet geformuleerd.

6.4 Landelijke staat van instandhouding

Aspect	1994	2004	2007	2013
Verspreiding	-	-	-	zeer ongunstig
Populatie	-	-	-	zeer ongunstig
Leefgebied	-	-	-	gunstig
Toekomstperspectief	-	-	-	zeer ongunstig
Beoordeling SvI	-	-	-	zeer ongunstig

7. Bronnen

- Broekhuizen, S., J. Buys, K. Canters, K. Spoelstra & J.B.M. Thissen (in prep.). *Atlas van de Nederlandse zoogdieren*. Naturalis, Leiden & Zoogdierverseniging, Nijmegen.
- Huizenga, N., R. Akkermans, J. Buys, J. Van der Coelen, B. Morelissen & L. Verheggen (red.), 2010. *Zoogdieren in Limburg. Verspreiding en ecologie in de periode 1980-2007*: 359-362. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Maastricht.
- Kruuk, H., 2006. *Otters: Ecology, behaviour and conservation*. Oxford University Press, New York.
- Kruuk, H., 2014. *Otters and eels: long-term observations on declines in Scotland*. IUCN Otter Specialist Group Bulletin 31 (1): 3-11.
- Kuiters, A.T. & D.R. Lammertsma, 2014. *Infrastructurele knelpunten voor de otter. Overzicht van verkeersknelpunten met mate van urgentie voor het nemen van mitigerende maatregelen*. Rapport 2513. Alterra Wageningen UR (University & Research centre), Wageningen.
- Kuiters, A.T., D.R. Lammertsma, H.A.H. Jansman & H.P. Koelewijn, 2012. *De status van de Nederlandse otterpopulatie na herintroductie. Kansen voor een duurzame instandhouding en risico's van uitsterven*. Rapport 2262. Alterra Wageningen UR (University & Research centre), Wageningen.
- Lammertsma, D., F. Niewold, H. Jansman, L. Kuiters, H.P. Koelewijn, M. Perez-Haro, M. van Adrichem, M.C. Boerwinkel & J. Bovenschen, 2006. *Herintroductie van de otter: een succesverhaal?* De Levende Natuur 107 (2): 42-46.
- Niewold, F.J.J., 2012. *Otters sinds 2002 terug in Nederland. Ontwikkeling en problematiek tot voorjaar 2012*. Rapport NWI-OT2012-04. Niewold Wildlife Infocentre, Doesburg.
- Niewold, F.J.J., D.R. Lammertsma, H.A.H. Jansman & A.T. Kuiters, 2003. *De otter terug in Nederland. Eerste fase van de herintroductie in Nationaal Park De Weerribben in 2002*. Rapport 852. Alterra Wageningen UR (University & Research centre), Wageningen.
- Twisk, P., A. van Diepenbeek & J.P. Bekker, 2010. *Veldgids Europese zoogdieren*. KNNV Uitgeverij, Zeist.